

VERS UN ART DELIBERATIU

L'art varia en el temps

És evident que l'art varia en el temps i l'espai. A ningú escapa que l'art d'avui dia difereix substancialment del que hi regia fa només unes dècades. Però, precisament per estar sotmès a aquests canvis, l'art és una forma privilegiada d'anàlisi de la relació entre el ser humà i el seu entorn i un testimoni fidel de la història de l'home i les seves relacions essencials.

Si adoptem l'art des d'una interpretació històrica d'etapes successives dominades exclusivament per l'aura i la raó, l'art, com diu Hegel, és cosa del passat. L'art ha mort.

Tot i així, la producció i consum artístic segueix donant mostres d'una gran prodigialitat, tant en la seva diversitat i quantitat com en la seva creativitat. En realitat, el que s'ha acabat és –segons Hegel– l'esperit amb què l'art s'ha fet. És a dir, l'art s'ha alliberat dels registres que el condicionaven. És un art que refusa la utilització ideològica i es nega a sotmetre's als interessos de poder i d'estil que l'han dominat al llarg de la història.

Un nou concepte d'art: un art que neix d'uns mitjans dessacralitzats i es reafirma en les noves formes de llibertat que estetitzen i democratitzen la cultura. Un art que es desprèn de la seva històrica submissió a les formes artístiques i adopta lliurement qualsevol forma, matèria i tècnica. Un art que, en no estar obligat a obeir els dictàmens de la crítica, fa simplement *el que vol*.

Apareix, doncs, un art que va més enllà de la producció d'una realitat supeditada a uns determinats canons racionals i estètics i s'inscriu en una recerca moral de futur, imprescindible per al desenvolupament de la nostra sensibilitat.

L'entrada de les TIC

Com ja va posar de manifest W. Benjamin, l'evolució de la tècnica comporta sempre uns canvis i mutacions que afecten l'art i que estan a l'origen d'una percepció inèdita que modifica les condicions de la nostra relació amb el món.

Actualment som testimonis d'una evolució tecnològica que, per les seves dimensions i originalitat, modifica substancialment tots els àmbits del comportament humà i la seva visió del món. Evidentment, l'art com a expressió humana del temps i l'espai no és aliè a aquests canvis.

L'art ha transgredit les parcel·les històriques que li eren reconegudes com a consubstancials a la seva naturalesa i ja no obeeix les pautes tradicionals, que el definien i el justificaven.

La creació artística es mou en una immensa xarxa, on el coneixement és arreu, on les interaccions creen de nou i on l'autoria és compartida en uns *nodus de qualitat*. En aquest context, l'art ha de ser capaç d'assumir les noves fonts de coneixement i creació i aportar-hi nous formats i noves maneres de narrar.

Crec que en aquests moments de canvi, el fet de transgredir la cadena de valors esdevé més fàcil, perquè les fronteres entre els diferents sectors i moviments artístics s'han anat difuminant i s'han tornat més vulnerables.

Un nou metasector

Tradicionalment, les formes d'expressió artística i els diferents àmbits de creació, com la pintura, l'escultura, el teatre o el cinema..., tot i que mantenien un cert nivell de relació, sempre guardaven les seves pròpies dinàmiques i els seus propis actors. El nivell d'interferències era mínim. Constituïen el que podríem anomenar un camp de valors estables.

Ara, amb l'actual procés de transformació tècnica i social que estem vivint, les barreres entre aquests sectors s'han anat desdibuixant i apareix una nova forma d'expressió artística. Un nou *metasector*, caracteritzat per la combinació de les diferents tecnologies de transmissió, amb una gran diversitat de suports i la novedosa participació interactiva de la societat.

Així, amb l'entrada del mitjà Internet, el desenvolupament de l'art ha deixat de ser lineal. Amb la hipertextualitat, el procés artístic es complementa simultàniament amb informacions, comentaris i aportacions alienes al propi discurs. L'usuari, en seleccionar una proposta i en funció de la seva intenció, la complementa i esdevé creador últim de l'hipertext.

També, la facilitat actual d'integrar i combinar la imatge, el so i la paraula, trenca amb les tradicionals formes d'expressió artística tot aportant un nou llenguatge, més complex, però també molt més eficient que la simple suma de les seves parts.

El nou consumidor vol i pot viure la seva experiència artística a través de variades plataformes. Accedeix als continguts mitjançant diferents suports i combina les possibilitats d'Internet amb les de la televisió, el mòbil, les tauletes. Aquesta acció recíproca facilita una narració trans-mèdia, explicada en diferents formats i ampliada a voluntat, de manera individual o en grup.

D'altra banda, amb la interactivitat dels mitjans, l'art es reassigna. La reflexió i l'acció recíproca dels subjectes en temps real esdevé un fet. L'individu, amb la seva participació creativa, o *feedback* creatiu es transforma en un element important pel desenvolupament de l'obra artística. L'obra interactiva supera així la tradicional comunicació unidireccional i difusiva i, el que és més important, l'espectador deixa de ser passiu per convertir-se en coautor.

Tot i així, i pel que fa al procés de creació, possiblement el fet més decisiu i notable d'aquesta evolució tecnològica és la ruptura d'espai i temps. L'accés ordenat i ràpid a gran quantitat d'informació en qualsevol moment i des de qualsevol lloc, trenca brusquement amb els tradicionals aprioris del temps i l'espai.

El procés creatiu ja no està supeditat a l'espai i al temps disponible, sinó a la capacitat d'actuar dels individus participants.

El canvi social

Evidentment, les novetats no es donen solament en l'esfera de la tecnologia, sinó que tenen uns efectes molt decisius en l'àmbit social i de la cultura. És així com apareix un nou públic al qual l'art haurà d'enfrontar. Un públic que disposa d'inèdites formes d'intercanvi comunicatiu, de noves maneres de mirar, de contemplar i d'interpretar.

És una generació transmèdia que escull allò que li interessa, quan i on vol veure-ho i, per tant, participa de manera directa en la realització de l'obra. L'acció participativa del públic és, doncs, essencial per a la creació artística. D'aquí que diàleg i deliberació esdevinguin les eines necessàries per expressar col·lectivament els detalls del pensament artístic actual.

Podríem dir que els nous escenaris de l'art es consoliden sobre la base d'una ètica discursiva que propicia l'espai dels participants dins el marc d'una *democràcia deliberativa*.

La idea central d'aquesta nova *democràcia deliberativa* és que les decisions dels individus solament són legítimes quan són el resultat d'una àmplia deliberació que implica la participació de tots els potencialment afectats i la possibilitat de presentar, discutir i acceptar o rebatre els arguments que cadascú pot presentar a favor i en contra de les diferents alternatives de decisió.

Un discurs on tothom té la possibilitat de presentar i intercanviar opinions i idees a través de pretensions de validesa, sempre susceptibles de crítica. Apareix, doncs, el que podríem anomenar l'obra d'art essencialment dialògica que situa el problema de la creació artística en el terreny pragmàtic de la comunicació intersubjectiva.

Des d'aquest punt de vista, en el procés creatiu, cada qüestió és susceptible de ser analitzada racionalment i presentar raons o arguments a favor d'una decisió o d'una altra que la facin objectivament millor.

En aquest sentit, la creació artística se situaria en el principi de la deliberació. Una deliberació que implica l'argumentació i discussió de les diverses propostes subjectives i on s'avaluen els pros i els contres rellevants amb l'objectiu d'adoptar una decisió determinada.

D'aquí que la creació artística estigui íntimament lligada al desenvolupament de l'activitat discursiva perquè permet que els participants intervinguin en igualtat de condicions i adoptin decisions amb el propòsit d'obtenir un vertader consens, és a dir, un consens que obtingui decisions artísticament universalitzables.

Uns primers indicis de democràcia deliberativa

Darrerament constatem l'aparició, cada vegada més freqüent, de moviments socials alternatius que podrien ser interpretats com a un inici, espontani i entusiasta, d'una incipient *democràcia deliberativa*.

Aquests darrers temps, som testimonis de grups de ciutadans que s'agrupen en organitzacions civils, de solidaritat, de protesta, d'indignació i descontent i que pretenen rellevar les institucions oficials en aquells serveis que, al seu entendre, deixen desatesos. Poc a poc, però de manera constant, aquests grups de ciutadans van ocupant uns espais que, tradicionalment, estaven reservats a la política tradicional.

Aquestes espontànies iniciatives posen en evidència com la idea de democràcia que proposa la política deliberativa habermasiana no accepta les raons unidireccionals i, en canvi, s'identifica amb la institucionalització del debat i la confrontació de la diversitat.

L'art no pot quedar al marge d'aquests canvis. La creació artística també és una forma de diàleg intersubjectiu en el qual es qüestionen pretensions de validesa mitjançant arguments i contrarguments racionals. Aquest és un art que no es construeix sobre conceptes objectius sorgits unilateralment d'un individu, ni tampoc amb el suport d'unes regles predefinides, sinó que es nodreix de la comunicació, de la deliberació entre enfocaments subjectius i col·lectius.

La condició d'artista

Veiem, doncs, com aquest procés d'evolució tecnològica i social va transformant l'obra d'art en funció de l'oportunitat de diàleg que possibiliten les actuals tecnologies i de la percepció que l'autor i

l'espectador tenen d'ells mateixos i de l'altre. En aquest context, la creació artística, estimulada per la pluralitat i la diversitat, trenca amb el tradicional paradigma autor / obra / espectador.

La superació de la tradicional comunicació unidireccional i difusiva de l'artista únic no és un fet nou en la història de l'art. Les maneres de crear i de produir en relació al context cultural i econòmic han anat canviant els rols de l'autor i de l'espectador.

Així a l'antiga Grècia, tot i que les obres es relacionaven amb determinats noms propis, les arts estaven bàsicament vinculades a la ciència i la tecnologia, *la tekhnè*. A Roma, l'obra era majoritàriament anònima, i a l'Edat Mitjana l'autor era un artesà desconegut (hàbil, tècnic) que no firmava les seves obres, sempre dirigides a un estament social privilegiat, la noblesa i l'església.

Per contra, en el Renaixement, l'autor adquireix la categoria de geni i aura de genialitat. L'autor observa i estudia el món servint-se de diverses disciplines del saber i que li permetran elaborar l'obra d'art. L'autor, actua per encàrrec seguint regles definides per la tradició.

A la revolució industrial i, especialment, amb el Romanticisme, l'art s'escindeix de la ciència i la tecnologia. Aquets àmbits es posen al servei del desenvolupament industrial i l'art queda reservat als dominis de l'artista individualista. Un artista que crea en la solitud del seu estudi seguint les seves pròpies obsessions.

Al llarg del segle XX hom reivindica un art més proper a la realitat. Les avantguardes aviven els vincles entre l'art, la ciència i la tecnologia. La fotografia i altres procediments de reproducció alliberen l'art del caràcter d'obra única.

L'art es desaureïtza i es preconitza *la seva mort*. Com ja hem dit, apareixen noves tecnologies: els mass-mèdia. L'aplicació creativa de la tecnologia informàtica permet la creació de productes interactius. L'espectador passiu s'abandona amb l'aparició de l'obra oberta de coautoria compartida. El consum esdevé col·lectiu i apareix l'espectador massiu i actiu.

Ara, en aquests moments, assistim a una progressiva dilució de l'artista tradicional com a únic i privilegiat autor de l'obra i, paral·lelament, comprovem com el públic espectador es va introduint en el procés artístic per completar l'obra.

En síntesi, podríem dir que l'art ha deixat de ser l'acció individual d'un artista, per esdevenir un procés interactiu i coral, punt de partida d'un nou

plantejament de discurs estètic que evidencia l'estreta relació d'interdependència i complementarietat entre creador, obra i espectador.

Jordi Pericot, febrer de 2013